

GİRİŞ

Sohbetimizin temel konusu “tasavvufun mahiyeti” ve “tasavvufun Kur’an ve sünnetteki temelleri”dir. Bu çerçevede, okuyucularımız hem tasavvufî kavramların Kur’an ve sünnetteki kökenlerini öğrenmiş olacak hem de aynı zamanda bu kavramları hayatımıza nasıl uygulayabileceğimizin cevabını görmüş olacaklardır.

Temeldeki amacımız ilk tasavvuf klasiklerinin yazılma amacıyla aynıdır: Tasavvufî hayatın İslâm kaynaklı olduğunu vurgulamak ve tasavvuf ilminin alanı, yöntemi ve gayesi ile İslâmî ilimler içerisindeki saygın yerini hatırlatmak. Bu vesileyle tasavvufun doğru algılanmasına vesile olmayı ümit ediyoruz.

Tasavvuf ilminin mahiyeti üzerine söylenmiş belki de en veciz ifadeler Ebû Nasr es-Serrâc’ın ünlü eseri *el-Lüma*’daki şu cümleleridir:

“Bizim anlatmaya çalıştığımız tasavvuf ve hakikat ilmiyle uğraşanlar pek azdır. Çünkü bu ilim havassın ilmidir ve birtakım güçlük ve zorlukları vardır. Bu ilmi öğrenebilmek için diz kırıp oturmak, kalbi mahzun hale getirmek, gözlerden yaşlar akıtmak gerekir. Bu ilimle büyüklük iddia edenler küçülür. Küçük olduğunu sananlar da büyür. Öğrenilmesi bu kadar etkili olan bir ilmin, tadılması, yaşanması ve gerçekleştirilmesi nasıl olur,

düşünmek gerekir. Bu ilmin içine girmek nefse haz vermez. Çünkü tasavvuf nefislere sıkı sıkıya mukayyet olmaya bağlı bir ilimdir. O ilimle hisler kaybolur, murat edilen şeylerden uzaklaşmak gerekir. Bu yüzden ulemâ bu ilme pek yaklaşmak istemez ve kendilerine rızık kapısı açacak, tevil ve ruhsat yollarına sevkedecek ilme yönelir. Bu tür ilim, bazen beşerî hazlara daha uygun düştüğü gibi, halktan kaçma, hazların peşinde koşma tıynetinde olan nefse daha kolay gelir. En doğrusunu Allah bilir.”¹

Bu ilimle uğraşanların, yani sûfilerin vasıflarını ise yine ilk dönem müelliflerinden Kelâbâzî şu ifadelerle dile getirmektedir.

“Allah, Muhammed ümmeti içinde saf, hayırlı, seçkin ve iyi insanlar yaratmış, ‘Bunlar iyi ve güzel olacaklar.’ diye hükmetmiş, takvâ sözünü bunların vasfı kılmış, onların nefislerini dünyadan uzaklaştırmıştır. Mücâhedelerinde samimi oldukları için çalışmakla elde edilen (kesbî) ilme nâil olmuşlar, amellerinde ihlâslı oldukları için de ilhamla gelen (vehbî) bilgilere mazhar olmuşlardır. İçleri saflaştığı için kendilerine doğru bir firâset/anlayış verilmiş, ayakları hak yolda sabit olmuş, zihinleri tertemiz hale gelmiş ve (iyi insan olmanın) alâmetleri âşikâr olmuştur. Sahip oldukları bilgileri Allah’tan almışlar, Allah’a doğru gitmişler ve Allah’tan başkasından yüz çevirmişlerdir. “Temizler”, “Paklar”, “Allah nezdinde ilk safta bulunanlar” ve “Nurlular” diye isim almışlardır. Halk içinde Hakk’ın emânetleri ve insanlar arasından Allah’ın seçtikleri kişiler bunlardır. Hz. Peygamber’in sağlığında “ehl-i suffa” diye

1 Ebû Nasr es-Serrâc, **el-Lüma’ (İslâm Tasavvufu)**, Yay. Haz. H. Kâmil Yılmaz, İstanbul, Altınoluk Dergisi, t.y., s. 17

bilinen, vefatından sonra ümmetinin en hayırlıları olan müslümanlar bunlardır.”²

Bu söyleşi kitabı, çoğunlukla tasavvufun doğuş döneminde yazılan ilk klasik metinlerle zenginleştirilmiştir. İlk dönem tasavvufu denilince bilineceği üzere, hicrî ikinci, üçüncü yüzyıldan İbnü'l-Arabî'ye kadarki dönem anlaşılır. Klasik eserler de bu süre zarfında kaleme alınan eserlerdir. Amaçları ise tasavvufun Kur'an ve sünnet kaynaklı bir hayat tarzı ve tasavvuf ilminin ise söz konusu iki kaynaktan beslenen İslâmî bir ilim olduğunu kanıtlamaktır. Bu ilk eserler, tasavvufu, İslâm dünyasının etkileşimde bulunduğu kültürlerden bağımsız tamamen İslâm dini kaynaklı bir ilim olarak açıklamaktadır. Biz de söyleşimizdeki konuları klasik metinlerden takip ederek doğuş devrindeki tasavvufa dikkat çekmek istedik. Cemâlnur Sargut Hocamızla yaptığımız sohbetlerde, yeri geldikçe bu klasik eserlerden alıntılar yaptık.

Söyleşimizde sıklıkla adı geçen bu eserleri ve yazarlarını burada kısaca tanıtmak faydalı olacaktır:

Söyleşimiz Sırasında Başvurduğumuz Temel Eserler: Tasavvuf Klasikleri

Temel tasavvuf klasikleri tasavvuf ilminin kendisini İslami ilimleri içerisinde müstakil bir ilim olarak ortaya koyma sürecinde kaleme alınmış eserlerdir. Bu eserlerin temel gayesi, tasavvufun alanı, konusu ve yöntemi ile başlı başına bir ilim olduğunu hem bizzat sûfî gruplara hem de tasavvufu yeni ilgilenmeye başlayanlara tanıtmaktır.

2 Ebû Bekir Muhammed b. İshâk Buhârî el-Kelâbâzî, **Ta'arruf, (Doğuş Devrinde Tasavvuf)**, Yay. Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992, s. 47- 48.

Ebû Nasr es-Serrâc'ın “*el-Lüma*” adlı eseri:

Ebû Nasr es-Serrâc'ın (378/988) tasavvufun temel konularına dair eseri, tasavvufun temel meselelerini ve belli başlı konularını sistemli bir şekilde bir araya getiren ve inceleyen önemli bir kaynaktır. Yazılış amacı, Kur'an ve sünnete uygun bir tasavvuf anlayışı ortaya koymak, tasavvufa yöneltilen itiraz ve tenkitleri cevaplandırmak ve her türlü aşırılığı reddetmektir. Tasavvuf anlayışı, Cüneyd-i Bağdâdî ve Sehl b. Abdullah et-Tüsterî gibi sûfilere dayanır. Eserde Serrâc, tasavvufun Kur'an ve hadis çerçevesinde makul bir açıklamasını yapmaya çalışmıştır.

“*el-Lüma*”nın Yazılış Nedeni ve Metodu

Serrâc eserinin giriş bölümünde eseri kaleme alış nedenini şöyle açıklar:

“Birisı benden “tasavvufun ve sûfilerin yolunun ne olduğunu ve halkın mutasavvıflar hakkında farklı yorumlarının sebeplerini” sordu. Zira sûfiler hakkında halkın bazıları ifrata varacak düşünceler öne sürerek onları yüce mertebelere çıkarmakta; bazıları onları, normal ölçülerin dışına çıkarak, küçümsemekte; bir grubu onları cehâletine aldırmanın oyun ve eğlence düşkünü kişiler olarak görmekte; bir başka grup ise zühd ve takvâ ehli, yün giyen, konuşma ve giyime önem vermeyen kişiler olarak değerlendirmektedir. Diğer bazıları ise bu konuda daha da ileri giderek sûfileri zındıklık ve sapıklıkla itham edecek dereceye varmaktadır. Soru soran zat benden bu görüşlerin hangisinin doğru olduğunu, bunların kitap, sünnet, ashab ve tâbiin ahlâkı ile sâlihlerin âdâbına uygun olan usûlleri açıklamamı istedi. Bu yüzden ben sözlerimi kitap ve sünnete bağlı olarak açıklayıp hakkın hak olarak ortaya çıkmasını, bâtılın

ortadan kalkmasını, ciddînin gayr-i ciddîden, sağlamın sa-
kattan ayrılmasını ve her şeyin yerini bulmasını istedim.
Çünkü tasavvuf dînî ilimlerden biridir.”³

Ebû Tâlib el-Mekkî'nin “Kûtül-Kulûb” Adlı Eseri

Ebû Tâlib el-Mekkî (386/1006) eserini, tasavvuf ehli ile ona karşı olanlar arasında bir köprü kurmak ve tasavvufun Kur'an ve sünnet çizgisinde bir ilim olduğunu ortaya koymak amacıyla kaleme almıştır. Dört cilt olan bu kitap sabır, tevekkül, dua gibi konuların iç mânâları üzerinde durmaktadır.

Kelâbâzî'nin “*et-Taarruf*” adlı eseri:

Klasik dönemin diğer önemli bir kitabı *et-Taarruf* tur. Tasavvufu ilgili temel meseleleri ele alan, bunu da Kur'an ve sünnetteki asıllarıyla delillendiren çok önemli bir eserdir. Yazar eserinin giriş bölümünde kitabı yazma amacını açıklarken tasavvufun, içinde bulunulan dönemde hakîkati ve özü gitmiş, mânâsı yok olmuş ve yalnızca ismi kalmış bir şey olduğundan bahseder. Öyle ki tasavvuf, hocadan talebeye aktarılan, hakkında kitaplar ve risâleler yazılan bir soru-cevap yahut nakil ilmine dönüşmüştür. Bu nedenle Kelâbâzî, (398/1008) gerçek tasavvufu anlatmak, tasavvufa şüpheye yaklaşanları ikna etmek ve bu yola girmek isteyen sâliklere de tasavvufu en güzel şekilde tanıtmak için eserini kaleme aldığını söyler.

---

3 Serrâc, *el-Lüma'*.

Ebû Hasen Alî b. Osmân el-Hücvirî'nin “Keşfü'l-Mahcûb” adlı eseri:

Hücvirî (ö. 470/1077) eserini tasavvufî âdab ve erkânı tanıtmak maksadıyla kaleme almıştır. Eserde tarîkatın şerâhatın zâhirine uygun düştüğünü göstermeye çalışmıştır. Tasavvufun teorik ve pratik konularını sistemli bir şekilde işleyen ilk kitap olduğu bilinmektedir.⁴

Abdülkerîm Kuşeyrî'nin (ö. 515/1121) “Kuşeyrî Risâlesi” adlı eseri:

Kuşeyrî; tasavvuf, kelâm, hadis, fıkıh, tefsir, gramer, lugat ve edebiyat gibi ilim dallarında geniş bilgiye sahip bir âlim olup daha çok mutasavvıf olarak tanınmaktadır. *er-Risâle* adlı ünlü eseri tasavvuf tarihinin en önemli kaynaklarından biridir. Kuşeyrî bu eserinde, tasavvufun temeli olan konuların sünnî akideye tam anlamıyla uyduğunu ortaya koymuştur. Böylece sûfilerin sünnî çevrelerde uğradıkları eleştirilere cevap vermek ve yine sûfilerin sünnî çerçeve dışına çıkmalarını önlemek istemiştir.⁵

“Gerçek sûfilerin İslâm'daki yerini ve önemini belirterek eserine başlayan Kuşeyrî, bunların sayısının son derece azaldığını, sûfi olmadıkları halde sûfi görünenlerin son derece arttığını, bu sözde sûfilerin dinî ve şer'î hükümlere ilgisiz kaldıklarını, haramla helâl arasında fark görmediklerini, ibâdetleri önemsemediklerini, bedenî hazlara yöneldiklerini, gaflet içinde yaşadıklarını, saygısızca davrandıklarını, buna rağmen hakîkî vuslata erdiklerini, yaptıkları her şeyi Allah'ın iradesi ve izni ile yaptıklarını, ilâhî esrara

4 Mustafa Aşkar, *Klasiklerimiz/IV “Keşfü'l-Mahcûb”* (Ebu'l Hasen Ali Bin Osman bin Ebî Ali el-Hücvirî-ö. 465/1072)

5 Süleyman Uludağ, *Kuşeyrî, DİA, C. 26, s. 474.*

vakıf olduklarını iddia ettiklerini anlatır ve eserini bütün İslâm beldelerindeki sûfî cemaatleri uyarmak için kaleme aldığını önemle vurgular.”⁶

Şihâbüddin Sühreverdî'nin “*Avârifü'l Maârif*” adlı eseri:

Sühreverdî (632/1234), eserini hakîkî sûfîleri sahtelerinden ayırmak amacıyla yazdığını ve tasavvuf yoluna rağbeti arttırmayı dilediğini kaydeder. Tasavvufa rağbeti arttırmak istemesinin sebebi ise onları Kur'an ve sünnete tam anlamıyla bağlı bir grup olarak görmesidir. Eserde temel tasavvuf meseleleri, Kur'an ve sünnetten delillerle ve diğer tasavvuf eserlerinden nakillerle aktarılmıştır.

Kitabı Okurken

Çalışmamızın birinci bölümünde, günümüzde tasavvuf ile ilgili en çok merak edilen soruların cevaplarını bulacaksınız. Bu bölümde söyleşimiz; ana hatlarıyla tasavvuf nedir, tasavvufî yaşantının kökenleri nelerdir, tasavvuf yoluna intisap eden bir kişi için mürşit şart mıdır vb. gibi tasavvufî yaşantının en temel meselelerine dair konular etrafında şekillenmiştir.

İkinci bölümde, temel İslâm inanç esasları ve sûfîlerin bu konuya yaklaşımları yer almaktadır.

Üçüncü bölüm tasavvufî yaşantının Kur'an ve sünnetteki temelleri üzerinedir. Söyleşimizin bu bölümünde başta tasavvufî hayat olmak üzere temel tasavvuf kavramları ile ilişkili âyet ve hadisleri okuyarak hocamızdan söz konusu âyet ve hadislerin yorumunu aldık.

6 Süleyman Uludağ, “Risâle”, DİA, C. 35, s. 122.

Dördüncü bölüm, sûfi ve tasavvuf kelimesinin kökeni üzerinedir. Söyleşimde konu ile ilgili temel görüşleri, birini diğerine tercih etmeksizin olumlu anlamda konuştuk.

Beşinci bölümde tasavvufun bir ilim olarak ortaya çıkışından söz ettik.

Altıncı bölümde söyleşimizin konusu, çoğunlukla ilk sûfiler ve tasavvuf anlayışlarıdır.

Yedinci bölümde sûfilerin tasavvuf tariflerini okuyarak bu tanımları teoriden pratiğe dönüştürmenin yollarını konuştuk.

Söyleşimiz sekizinci bölümde tarikatlar ve seyr ü sülûka dair kavramlar üzerinden devam etti. Mürit, mürşit, intisap, zikir, sohbet, sâliğin edebi ve ahlâkı ile ilgili konularda Cemâlnur Sargut Hocamızın yorumlarını aldık. Burada ahlâkın değerinden başlayarak temel ahlâk esasları üzerine söyledik. Teoriden pratiğe dönerek güzel ahlâkı hâl etmenin, yaşantımıza uygulamanın yollarını konuştuk.

Dokuzuncu bölüm başlıca tarikat pîrlerinin tasavvuf ve tarikatın hakikatine yönelik sözlerinden yapılmış küçük bir derlemedir.

Son olarak bu söyleşinin metninin daha iyi okunması ve anlaşılması için gerekli olan bazı anahtar bilgileri vererek sizi kitabımızla baş başa bırakıyoruz:

- Söyleşimde değindiğimiz hemen her konunun başındaki kısa girişler, okuyucuyu konu ile ilgili en genel anlamda bilgilendirmek amacıyla editör tarafından hazırlanmıştır.

- Cemâlnur Sargut Hocamızın sorulara verdiği yanıtlar, temel tasavvuf klasiklerinden konunun akışına uygun düşecek alıntılarla zenginleştirilmiştir. Bununla yapılmak istenen, günümüzün tasavvuf algısının ilk dönemdeki tasavvuf algısından farklı olmadığını göstermektir.

Arzu Eylül Yalçınkaya

2 Şubat 2012

Selamiçeşme

BİRİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFÎ YAŞANTININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Tasavvuf ilmi, hayatın bize getirdiklerini güzel karşılamayı öğretir. Tasavvufî yaşantıda da doğal olarak bunun izleri görülür. Tasavvuf ehli tarafından farklı tanımları yapılan sûfî kelimesi, neticede bu makama ulaşmış kişiyi anlatır.

Sûfî, bulduğu bu dereceyi “tasavvuf” ile bulmuştur. Hakk’ın iradesi karşısında nefsinin arzularını vermekle bu mertebeye erişmiştir. Allah’ın, kendisi hakkındaki takdirine râzı olmakla ve yaşadığı her hadiseyi hoş karşılamakla dünya cennetine girmiştir. Allah’ın cemâl tecellîsini âlem aynasında seyretmekle, henüz dünyada iken cemâl cennetinin kokusunu almıştır.

Cemâlnur Hocamız, tasavvufî yaşantıyı tek kelime ile özetliyor: Cennet. Cennet hayatını ele geçirmek için gereken şey ise, her zaman Allah ile irtibatlı olmaktır. Bu ise her yerde O’nun tecellîsini hissetmekle olur. Hocamıza, bu hali yaşayabilmek için nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğini, kısacası kendisinin tasavvuf anlayışını sorduk. İki dünyayı cennet haline getiren tasavvufî yaşantının en genel ve en temel meseleleri hakkında kendisine bazı sorular yönelttik. Konunun ayrıntılarına söyleşimizin ilerleyen bölümlerinde ayrıca ele alınacaktır.

